

Yliopistojen rooli on historiallisesti linkittynyt edistämään kansallisen kulttuurin ideaa ja hyvinvointia. Nyttemmin yliopistot ovat kääntyneet pikemminkin palvelemaan ylikansallisia taloudellisia intressejä.

Risto Rinteen, Raakel Plamperin ja Arto Jauhiaisen kirjoittamassa kirjassa *Yliopiston aseman, tehtävän ja esillepanon muutos – historiallinen tarkastelu suomalaisten yliopistorehtorien puhunnasta ja sen muutoksesta 1920-luvulta 2020-luvulle* (Suomen kasvatustieteellinen seuran, Kasvatusalan tutkimuksia 87) analysoidaan suomalaisen yliopiston muutoksia sadan vuoden ajalta. Aineistonamme ovat Helsingin ja Turun yliopistojen rehtorien 198 avajaispuhetta vuodesta 1920 vuoteen 2020. Ne kertovat yliopistojen muuttuvasta vallankäytöstä, yliopistodemokratian tilasta, tiede- ja korkeakoulupolitiikasta sekä yliopistojen asemoitumisesta suhteessa valtioon, kulttuuriin, yhteiskuntaan ja ylipäätään maailmaan.

Puheiden luoma kokonaisuus kattaa historian aina akateemisesta korkeakouludoktriinista uuden julkishallinnan uusliberalistiseen doktriiniin. Yliopiston suhde ympäröivään yhteiskuntaan ja valtiovaltaan on aina ollut jännitteinen. Suomalaiset yliopistot ovat aina olleet riippuvaisia valtion rahoituksesta. Valtion ohjaus on asettunut enemmän tai vähemmän ristiriitaan yliopistojen tavoitteleman tieteen autonomian ihanteen kanssa.

Eri aikakausien puheita yhdistää se, että rehtorit asettuvat kulloisessakin historiallisessa tilanteessa puolustamaan yliopiston ja tieteen jakamattomiksi koettuja arvoja ja integriteettiä suhteessa ulkoapäin tuleviin paineisiin. Käydään jatkuvaa puolustustaistelusta yliopiston ulkopuolelta tulevia vaaroja vastaan, jotka alati uhkaavat turmella yliopiston ja tieteen ”puhtaan” ytimen, sen hengen, päämäärän ja moraalin – olivatpa sitten kyseessä 1900-luvun alun ylioppilastulvat, sodan jälkeinen yhteiskunnan rakennemuutos, 1960- ja 1970-luvun poliittiset aatteet, valtiollinen byrokratia tai 1990- ja 2000-luvun taitteen markkinavoimat.

Yliopiston ideat ja ihanteet eivät yllättäen oikeastaan ole järin radikaalisti muuttuneet vuosikymmenten saatossa. Rehtorit muistuttavat kuulijoitaan vuosikymmenestä toiseen, joskin eri intensiteetillä, samoista akateemisista ihanteista kuten tieteen vapaudesta, kriittisyydestä, totuudentavoittelusta, tutkimuksesta, opetuksesta ja sivistyksestä.

Tilaisuudessa kirjan tekijät esittelevät tutkimustaan ja kommenttipuheenvuoronsa esittävät professorit Reijo Miettinen (HY) ja Jussi Välimaa (JY) sekä yliopistotutkija Tuukka Tomperi (Tay).

